

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ



СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 12

*Матеріали X Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Історія, сучасність, зарубіжний досвід”
м. Київ, МАУП, 6 листопада 2014 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2014

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 8 від 24.09.14)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук., проф.;
А. А. Ізнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук., проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук., проф.;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук., проф.;
К. В. Муравйов, канд. юрид. наук., доц.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Л. В. Романова, д-р екон. наук, проф.;
В. Є. Сафонова, д-р екон. наук;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соц. наук, проф.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук., проф.

Матеріали подано в авторській редакції.

Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 12: Матеріали Х Всеукр. наук.-практ. конф. “Історія, сучасність,
зарубіжний досвід”, 6 листоп. 2014 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голова)
[та ін.]. — 2014. — 460 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної
конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становленню
України як держави. Розглядається формування державності в Україні у різні пері-
оди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів і
студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і суспільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Новальська Н. І., Падун Н. П. Трансформація цілей організації в ключові показники результативності управління.....	86	Кійко В. В. Аналіз досвіду європейських країн у формуванні системи державних органів фінансового контролю.....	134
Хоменко О. О. Основні напрями державного управління в українській державі 1918 року	91	Костюк Т. О. Політична криза в Україні як наслідок низької динаміки змін політичних інститутів і процесів	137
Морозова Н. Г. Необхідність та можливість державного регулювання сфери соціального захисту на національному ринку праці	95	Самойленко О. П. Державна функція захисту прав людини у суспільстві, що трансформується.....	139
Погорєлова І. С. Державотворчі процеси доби Центральної Ради.....	98	Муравйов К. В. Щодо поняття “юридичних гарантій” та їх видів.....	142
Бисенбаєв Ф. К. Європейський опыт реалізації принципа справедливості.....	103	Головченко В. В., Головченко О. В. Право народу на повстання	146
Бандурка А. С. Санітарний кордон як метод протидії розповсюдженню радикальних ідей	107	Малащук Д. В. Вплив політико-правових чинників на формування інвестиційного клімату	149
Баєва Н. Г. Новітні тенденції державного регулювання амбулаторної акушерсько-гінекологічної допомоги в Україні.....	110	Гольцов А. Г. Внутрішня геополітика сучасної України: актуальні завдання та проблеми.....	151
Оваденко О. І., Руть Ю. В. Значення графології для роботи з кадрами у державному управлінні	113	Ковальчук А. Ю. Місце державної фіскальної служби України у механізмі забезпечення фінансової безпеки	155
Хилевич М. В. Археологічна періодизація історії становлення української державності з точки зору ефективності економічного розвитку	122	Шашкова-Журавель І. О. Характеристика європейської правової системи захисту трудових відносин за участю осіб, що відбувають покарання в пенітенціарних установах	157
Волобоєва Т. В. Загальна характеристика розвитку державного регулювання страхової діяльності в Україні	127	Тімашова В. М. Політична еліта України в контексті демократичного транзиту.....	160
Ференець С. С. Роль Міжнародного трибуналу в боротьбі зі злочинністю на міжнародному рівні	130	Дьоміна О. С. Ціннісні основи політичної культури українського суспільства.....	163
		Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф., Нестеренко О. С. Комерційна таємниця як правова категорія	167

Ф. М. МЕДВІДЬ

к. філос. н., професор МКА, ІІІ МАУП

М. Ф. ЧОРНА

магістр права, аспірант ІІІ МАУП

О. С. НЕСТЕРЕНКО

магістр права, здобувач МАУП

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Становлення і розвиток української державності, вип. 12, с. 167–172

Комерційну таємницю вважають одним із найдавніших способів охорони результатів інтелектуальної діяльності. Вона існує з давніх часів, ще до появи відповідних правових норм. У Стародавньому Римі була вже запроваджена правова охорона комерційної інформації, за порушення якої передбачалася система штрафів, зокрема подвійний штраф за примушення рабів розкривати секрети професійної діяльності їх власників.

Сучасне розуміння комерційної таємниці сформувалося в період промислової революції в Англії. Перше судове рішення щодо захисту комерційної таємниці в США було винесене і оформлене у 1837 р. [10, с. 27–29].

В Україні регулювання комерційної таємниці здійснюється з 1991 р. положеннями Закону УРСР “Про підприємства в Українській СРСР”, з 1992 р. — Закону України “Про підприємства в Україні”. З 1 січня 2004 р. набув чинності Господарський кодекс України, де комерційній таємниці присвячене надзвичайно важливе місце [13; 14].

Предметом “комерційної таємниці” є відомості, пов’язані з комерційною і господарською діяльністю підприємства: виробнича і технологічна інформація, інформація про управління, фінанси й іншу діяльність. Це можуть бути документи про комерційні переговори підприємства і методи ціноутворенні, документи пов’язані з маркетинговими дослідженнями ринку, відомості про організацію праці і підбір працівників, інформація про умови збереження документів, тобто відомості, що мають комерційну цінність [11, Т. 3, с. 166].

Термін “комерційна таємниця” часто ототожнюють з терміном “конфіденційна інформація”. На наш погляд, термін “конфіденційна інформація” є родовим стосовно терміна “комерційна таємниця”. Згідно ЗУ “Про інформацію” від 02.10.1992 р. конфіденційна інформація це відомості, що знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних або юридичних осіб і поширюються за їхнім бажанням відповідно до передбаченими ними умовами. Особливістю відомостей, що складають комерційну таємницю, як виду конфіденційної інформації, є їх комерційний і господарський характер. Іншими словами, це інформація, що має економічну цінність, здатна впливати на фінансове становище суб’єкта підприємницької діяльності, розмір одержуваного ним прибутку.

Кожен підприємець самостійно визначає склад відомостей, що відносяться до комерційної таємниці. Законодавством України встановлені два обмеження, застосовуваних до таких відомостей.

По-перше, відомостями, що складають комерційну таємницю, не можуть бути відомості, що складають державну таємницю. Правовий режим відомостей, що складають державну таємницю, регулюється ЗУ “Про державну таємницю” від 21.01.1994 р. [4]. Державна таємниця — це вид секретної інформації, що включає відомості в сфері оборони, економіки зовнішніх відносин, державної безпеки й охорони правопорядку, розголошення яких може заподіяти шкоду життєво важливим інтересам України і які визнані законом державною таємницею і підлягають охороні з боку держави. Державним комітетом України з питань державних секретів затверджений перелік відомостей, що складають державну таємницю.

По-друге, Кабінетом Міністрів України затверджений перелік відомостей, що не складають комерційну таємницю [16]. Ці відомості використовуються при здійсненні перевірок контролюючими органами, аудиторами для проведення аудита, при здачі звітності в різні фонди. До них відносяться: 1) статутні документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою або господарською діяльністю і її окремими видами; 2) інформація з усіх установлених форм державної звітності; 3) дані, необхідні для перевірки вирахування і сплати податків і інших обов’язкових платежів; 4) зведення про чисельність і склад працюючих, їхній заробітний платі в цілому за професіями і посадами, а так само наявність вільних місць; 5) документи про сплату податків і обов’язкових платежів; 6) інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотриманні безпечних умов праці, реалізацію продукції, що заподіює шкоду здоров’ю, а так само інших порушень законодавства України і розмірах заподіяних при цьому збитків; 7) документи про платоспроможність; 8) відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, союзах, об’єднаннях і інших організаціях, що займаються підприємницькою діяльністю; 9) відомості, що відповідно до діючого законодавства підлягають розголошенню.

Хоча зазначені відомості не віднесені до відомостей, що складають комерційну таємницю, але вони і не є відкритими і загальнодоступними. Надаватися вони можуть лише по підставах встановлених у нормативних актах України [8].

Однозначного визначення терміна комерційна таємниця, як відомо, немає. Так, ст. 36. Господарського кодексу України “Неправомірне збирання, розголошення та використання відомостей, що є комерційною таємницею” говорить, що відомості, пов’язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб’єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб’єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею. Склад і обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, спосіб їх захисту визначаються суб’єктом господарювання відповідно до закону [1].

Дещо чіткіше визначення комерційної таємниці подано в Цивільному кодексі України [2]. У ст. 505 “Поняття комерційної таємниці” гл. 46 “Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю” цього Кодексу сказано, що комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв’язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам

заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Керівники і спеціалісти підприємств до відомостей, що становлять комерційну таємницю, найчастіше відносять: обсяги інвестування, кредитування, фінансування підприємства та джерела їх надходження; поточні обсяги виробництва (місяць, квартал, рік); фінансові результати діяльності підприємства (прибуток, рентабельність за місяць, квартал, рік); розподіл прибутку; назви та координати фірм-контрагентів; виконання договорів та умов співпраці з партнерами (сума укладених угод, розцінки, строки тощо); зацікавленість підприємства у придбанні товарів чи послуг; матеріальне стимулювання працівників (у тому числі заробітна плата, премії); характеристика та репутація працівників підприємства; канали, регіони, умови поставок і збуту продукції; напрями і результати проведення маркетингових досліджень; маркетингова тактика і стратегія підприємства [6; 7, с. 51–55].

У статті 505 Цивільного кодексу (ГК) України встановлено, що комерційною таємницею є інформація, що є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, застосованих особою, яка законно контролює цю інформацію. У той же час ГК України відносить комерційну таємницю до прав інтелектуальної власності.

ЗУ “Про інформацію” встановлюється, що інформація, що входить в комерційну таємницю, відноситься до конфіденційної і у зв'язку з цим може бути поширена тільки за бажанням її власників, користувачів або розпорядників. Цим же Законом встановлюється перелік видів інформації, яка ні за яких умов не може бути визнана конфіденційною, а отже, і комерційною таємницею. Ці обмеження, перш за все, спрямовані на захист прав людини (знати про стан навколишнього середовища, якість харчових продуктів, про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та ін.).

Комерційна таємниця — право підприємства на збереження в таємниці виробничих, торговельних і фінансових операцій, а також відповідної документації. Комерційною таємницею іменують всю інформацію, що становить комерційну таємницю, тобто, науково-технічну, технологічну, виробничу, фінансово-економічну або іншу інформацію, в тому числі її складову, секрети виробництва (ноу-хау), яка має дійсну або потенційну комерційну цінність у силу невідомості її третім особам, до якої немає вільного доступу на законній підставі й у відношенні якої власником такої інформації введений режим комерційної таємниці [15, с. 93–97; 5, с. 69–71].

Ноу-хау (від англ. Know — how — знаю як), термін, що застосовується у міжнародних відносинах для визначення технічних знань, виражених у формі документації, виробничого досвіду і навичок і т. д. Іншими словами, під ноу-хау розуміють оригінальні технології, знання, вміння, які ще не стали широко відомі і можуть бути використані для досягнення конкурентної переваги. Найчастіше під ноу-хау беруть інновації, що мають потенційну комерційну цінність у силу невідомості іншим особам. Значною характеристикою ноу-хау є “комерційна таємниця”. У високотехно-

логічної економіки ноу-хау становить ключову частину активів компанії. Ноу-хау є об'єктом нематеріальної інтелектуальної власності. До нематеріальних основних фондів відносяться також наукові промислові технології, топології інтегральних мікросхем, секрети виробництва ("ноу-хау"), торгові знаки, патенти та інша. "Ноу-хау" вважається власністю підприємства поряд з патентами на винаходи, товарними знаками, авторськими правами; обмін "ноу-хау" може здійснюватися за згодою між підприємствами шляхом передачі документації, організації навчання працівників, участі фахівців у промисловому виробництві. Ноу-хау має на увазі захист за допомогою таємниці. Відомості не розкриваються, але у разі розголошення або незалежного відкриття іншою особою заборонити використання такого способу (технічного рішення) вже неможливо.

Слід зауважити, що не всі відомості можуть вважатися комерційною таємницею. По-перше, не можуть вважатися комерційною таємницею відомості, що становлять державну таємницю. Питання доступу, охорони і відповідальності, пов'язані з державною таємницею, регулюються ЗУ "Про державну таємницю" [4] від 21.01.94 р. (Зі змінами та доповненнями), а також відповідними нормами КпАП та КК України. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом голови СБУ від 01.03.2001 р. № 52.

По-друге, не можуть становити комерційну таємницю відомості, визначені Кабінетом Міністрів України. Перелік їх затверджений постановою КМУ від 09.08.93 р. № 611[16; 12], відповідно до якого комерційну таємницю не становлять:

— Установчі документи та документи, що дозволяють займатися підприємницькою діяльністю та її окремими видами. До даних документів можуть бути віднесені статут, установчий договір, реєстраційні свідоцтва, ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності, сертифікати на право здійснення деяких видів операцій, патенти на право здійснення деяких видів діяльності і т. д.; — Інформація за всіма встановленими формами державної звітності. Серед цих відомостей можуть бути присутніми дані податкової, фінансової (баланси, звіти про фінансові результати, про власний капітал, про рух грошових коштів і т. д.), статистичної та інших видів звітності; — Дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів. До таких документів можуть бути віднесені всі елементи податкового обліку, у тому числі реєстри податкового обліку (наприклад, книги обліку продажу та придбання), облікові податкові документи (наприклад, податкові накладні), первинні розрахункові і облікові документи (накладні, чеки, акти і т. д.). Крім того, виходячи з положень статті 11 ЗУ "Про державну податкову службу в Україні" [3] до таких належать звітність по РРО, дані про відкриті (закритих) банківських рахунках, про рух грошових коштів за цими рахунками і т. д.; Відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також про наявність вільних робочих місць. До них можуть бути віднесені колективний договір, штатний розклад, табелі обліку робочого часу і т. д.; Документи про сплату податків та обов'язкових платежів. Такими є платіжні доручення на сплату податків і зборів (обов'язкових платежів); Інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізації продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також про інші порушення законодавства України і розмірах заподіяних при цьому збитків; Документи про платоспроможність; Відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю; Відомості, які підлягають оприлюдненню відповідно

до чинного законодавства. До такої інформації може бути віднесена, зокрема, інформація про випуск акцій підприємством, пропонувані для відкритого продажу, яка згідно зі ст. 23 ЗУ “Про цінні папери і фондову біржу” підлягає обов’язковому опублікуванню.

Підприємства зобов’язані надавати перелічені в цій постанові відомості органам державної виконавчої влади, контролюючим і правоохоронним органам, іншим юридичним особам відповідно до чинного законодавства на їх вимогу.

Нескладно помітити, що даний перелік настільки широкий, що включає в себе практично всі види фінансової інформації підприємства. Що ж тоді реально можна віднести до комерційної таємниці? Всі види інформації, які можуть вважатися комерційною таємницею, умовно можна розділити на дві групи: технічна інформація і комерційна інформація.

До першої групи можна віднести не запатентовані науково-технічні розробки, бази даних та інші комп’ютерні програми, створені підприємством, всі види ноу-хау, різні технічні проекти, промислові зразки, не запатентовані товарні знаки і т. д. Слід мати на увазі, що об’єкти інтелектуальної власності, по яких отримані патенти або авторські свідоцтва, до складу комерційної таємниці відносити немає сенсу, тому що подібні об’єкти охороняються відповідним законодавством (зокрема, ЗУ “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, “Про авторське право та суміжні права”, “Про охорону прав на промислові зразки”, “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” і т. д.) [9; 8].

У другу групу можна включити умови контрактів, дані про постачальників та покупців, інформацію про переговори, різні маркетингові дослідження, дані про розрахунок відпускних цін, розміри знижок і т. д.

Для того щоб ці дані були саме той матеріал, який можна було б назвати комерційною таємницею, їх необхідно оформити відповідним чином.

До відомостей, що становлять комерційну таємницю належать: Умови договорів, угод, контрактів. Інформація про заключенні договорів, угод, контрактах. Інформація про контрагентів підприємства. Фінансова інформація підприємства. Технологічна інформація підприємства. Відомості, пов’язані з управлінням підприємства. Відомості про працівників підприємства. Інші дані, які відповідно до чинного законодавства не належать до таких, які не можуть бути комерційною таємницею.

Отже, комерційна таємниця — це відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, які є об’єктом інтелектуальної власності, мають комерційну цінність, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб’єкта господарювання.

Література

1. *Господарський кодекс України* // Відомості Верховної Ради України. — 2003.
2. *Цивільний кодекс України* // Відомості Верховної Ради України. — 2003.
3. Закон України “Про державну податкову службу в Україні” від 04.12.90 № 509-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 2.
4. Закон України “Про державну таємницю” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 49.
5. *Виноградова Г. В.* Інформаційне право України: Навч. посіб. / Г. В. Виноградова. — К.: МАУП, 2006. — 144 с.

6. *Гаврыш В.* Практическое пособие по защите коммерческой тайны. — Симферополь: Таврида, 1994. — 72 с.
7. *Гладищенко М. І.* Правові та організаційні аспекти діяльності підприємця для захисту комерційної таємниці // *Персонал*. — 2005. — № 3. — С. 51–55.
8. *Державна та комерційна таємниця.* Нормативно-правове регулювання / О. М. Роїна. — К.: КНТ, 2006. — 424 с.
9. *Дроб'язко В. С.* Право інтелектуальної власності: Навч. посіб. / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 512 с.
10. *Калініченко О. В.* Економіка підприємства. Практикум: Навч. посіб. / О. В. Калініченко, О. Д. Плотник. — К.: Кондор, 2012. — 600 с.
11. *Кучерявенко І. М.* Комерційна таємниця // *Юридична енциклопедія в 6 т.* / За ред. Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: "Укр. Енцикл.", 2001. — Т. 3; К-М. — С. 166.
12. *Наказ* Ліцензійної палати України і СБУ "Про умови і правила провадження підприємницької діяльності (ліцензійні умови) з розроблення, виготовлення і реалізації спеціальних технічних засобів (в тому числі іноземного виробництва) для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації та контроль за її дотриманням" від 07.04.99 № 30/76.
13. *Нікіфоров Г. К.* Підприємництво та правовий захист комерційної таємниці / Г. К. Нікіфоров, С. С. Нікіфоров. — К.: Олан, 2001. — 208 с.
14. *Носік Ю. В.* Права на комерційну таємницю в Україні: Монографія / Ю. В. Носік. — К.: КНТ, 2007. — 240 с.
15. *Підприємницьке безпекознавство в Україні:* Навч. посіб. / Е. І. Низенко, П. Д. Біленчук, Г. С. Семаков, В. Б. Міщенко.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, А. М. Подоляки. — К.: "Вид. дім "Персонал", 2010. — 352 с.
16. *Постанова* Кабінету Міністрів України "Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці" від 09.08.93 № 611 // *Зібрання постанов уряду України*. — 1983. — № 12.